

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “ธุรกิจการเมือง” กับการควบคุมสื่อมวลชน ศึกษากรณี สถานีโทรทัศน์ไอทีวีนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบว่าธุรกิจการเมืองเข้ามาควบคุมสื่อมวลชนในกรณีสถานีโทรทัศน์ไอทีวีหรือไม่ อย่างไร ในกรณีศึกษาสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ช่วงปี พ.ศ.2543-2544 ซึ่งเป็นช่วงที่บริษัท ชินคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ได้เริ่มเข้ามาถือหุ้นในบริษัท ไอทีวี จำกัด (มหาชน)

สมมติฐานในการศึกษามีว่า นักธุรกิจที่เข้ามาเล่นการเมืองหรือนักธุรกิจการเมืองใช้อำนาจและอิทธิพล เข้าควบคุมเปลี่ยนแปลงการทำงานของสื่อมวลชนในสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ทำให้ส่งผลกระทบต่อเนื้อหาข่าวสารที่จะนำเสนอต่อมวลชนในสังคม โดยศึกษาจากการค้นคว้าเอกสาร ข่าว และบทความในหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร หนังสือ ผลงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ต่างๆที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงเอกสาร คำฟ้อง คำอุทธรณ์ของบริษัทไอทีวี จำกัด (มหาชน) คำสั่งคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ คำพิพากษาของศาลแรงงานและศาลฎีกา ตลอดจนการสัมภาษณ์ สอบถามข้อมูลจากบุคคลที่มีส่วนร่วม รับทราบเหตุการณ์ และนักวิชาการต่างๆ

การศึกษาใช้ทฤษฎีทุนผูกขาดครองอำนาจรัฐ (state monopoly capitalism) ทฤษฎีสื่อสารมวลชนแนวเศรษฐกิจการเมือง (political economy of media) และแนวคิดเรื่องอำนาจและอิทธิพล(power and influence) เป็นกรอบในการวิเคราะห์

งานวิจัยชิ้นนี้ได้ศึกษาถึงพัฒนาการของธุรกิจการเมืองในประเทศไทย แล้วพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทุนธุรกิจกับผู้มีอำนาจทางการเมืองในช่วงที่ผ่านมา มักจะเป็นไปในลักษณะการอุปถัมภ์หรือเป็นหุ้นส่วนกัน แต่หลังจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจปี 2540 กลุ่มทุนธุรกิจหลายกลุ่มประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ แต่กลุ่มทุนธุรกิจการสื่อสารก็ได้พลิกวิกฤติให้เป็นโอกาสโดยเสนอตัวเข้ามาทำหน้าที่ด้านการเมืองโดยตรง

การเข้ามาเล่นการเมืองของกลุ่มทุนธุรกิจกลุ่มดังกล่าวได้ทำให้ธุรกิจกับการเมืองมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น หรืออาจจะเรียกว่าเป็นคนๆเดียวกันเลยก็ได้ เพราะกลุ่มทุนธุรกิจบริษัทชินคอร์ปเป็นของครอบครัว พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทยและนายกรัฐมนตรี กลุ่มทุนธุรกิจกลุ่มนี้ยังมีการโยกย้ายเครือข่ายกับกลุ่มทุนธุรกิจพันธมิตรอีกหลายๆกลุ่ม เช่นกลุ่มทุนธุรกิจการเกษตร กลุ่มทุนธุรกิจสื่อมวลชน-บันเทิง กลุ่มทุนธุรกิจอุตสาหกรรม ซึ่งแน่นอนอยู่แล้วว่า ขึ้นชื่อว่ากลุ่มทุนธุรกิจย่อมต้องมุ่งแสวงหาประโยชน์และกำไรเป็นสำคัญ ดังนั้นการรวมตัวของทุนธุรกิจกับรัฐนี้ รัฐจึงไม่ได้อยู่ในฐานะที่อิสระ แต่ต้องดำเนินนโยบายเพื่อตอบสนองชนชั้นนายทุน เช่น การ

ลดค่าสัมปทานสถานีโทรทัศน์เหลือเพียงปีละ 150 ล้านบาท กลุ่มทุนธุรกิจที่ได้รับประโยชน์นี้คือ สถานีโทรทัศน์ไอทีวี ซึ่งเป็นธุรกิจหนึ่งในเครือบริษัทชินคอร์ป

เมื่อวิเคราะห์ตามทฤษฎีสื่อสารมวลชนแนวเศรษฐศาสตร์การเมือง พบว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดและควบคุมทิศทางการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน สถานีโทรทัศน์ไอทีวี ชนะการประมูล โดยมีสัญญาสัมปทานสูงถึง 25,200 ล้านบาท แต่เมื่อเกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจปี 2540 และปัญหาอื่นๆ ทำให้สถานีโทรทัศน์ไอทีวีไม่สามารถชำระเงินค่าสัมปทานได้ทันตามกำหนดเวลา จึงต้องขอแก้สัญญาสัมปทานเพื่อเปิดทางให้กลุ่มทุนธุรกิจที่มีความพร้อมเข้ามาถือหุ้น ซึ่งในขณะนั้น คือ บริษัทชินคอร์ป ซึ่งบริษัทนี้มีลักษณะพิเศษ คือ มีผู้นำทางธุรกิจเป็นคนคนเดียวกับผู้นำทางการเมือง

หากนำหลักเกณฑ์การเป็นเจ้าของสื่อ มาพิจารณากรณีสถานีโทรทัศน์ในประเทศไทย จะพบว่า

1. สถานีโทรทัศน์ที่มีรัฐเป็นเจ้าของ ได้แก่ ช่อง 5 , ช่อง 9 และช่อง 11
2. สถานีโทรทัศน์ที่ได้รับสัมปทานจากรัฐ ได้แก่ ช่อง 3 และช่อง 7
3. สถานีโทรทัศน์ที่ธุรกิจการเมืองเข้าไปถือหุ้น ได้แก่ ITV

สำหรับกรณีสถานีโทรทัศน์ไอทีวี คือ จัดอยู่ในประเภทที่ 3 คือการที่กลุ่มทุนธุรกิจใช้อำนาจในการถือหุ้น เข้าควบคุมทิศทางการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน

เมื่อนำหลักเกณฑ์กระบวนการผลิตข่าว มาพิจารณาก็จะพบว่า เมื่อบริษัทชินคอร์ปเข้ามาถือหุ้นในสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ก็มีความพยายามในการแทรกแซง ควบคุม กำหนดทิศทางการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนในสถานีโทรทัศน์ไอทีวีหลายครั้ง ดังตัวอย่างที่ได้นำเสนอไป

สิ่งหนึ่งที่เห็นได้ชัดเจนจากการศึกษาชิ้นนี้ คือ หลังจากทีชินคอร์ปเข้าไปบริหารงานในสถานีโทรทัศน์ไอทีวีแล้ว วิธีการเสนอข่าวแบบชุดคู่ย์ซึ่งเป็นลีลาการเสนอข่าวเฉพาะตัวและสร้างชื่อเสียงของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีได้เปลี่ยนแปลงไป เป็นการนำเสนอนโยบายและการปฏิบัติ นโยบายของรัฐบาลแทน ซึ่งก็เป็นไปในแนวทางเดียวกันกับสถานีโทรทัศน์ช่องอื่นๆ

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า เกิดการผูกขาดสื่อมวลชนประเภทโทรทัศน์ โดยมีอำนาจทุนผนวกกับอำนาจรัฐเข้ามาควบคุมกิจการของสื่อมวลชน สื่อมวลชนจึงถูกใช้เป็นเครื่องมือ ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ แนวนโยบายของรัฐและ ธุรกิจการค้าของกลุ่มทุนธุรกิจที่รวมตัวกับรัฐ

การวิเคราะห์ตามแนวอำนาจและอิทธิพล พบว่า การที่บริษัทชินคอร์ปเข้าไปถือหุ้นในบริษัทไอทีวี ถือได้ว่ามีอำนาจในการบริหารตามสัดส่วนการถือหุ้น บริษัทชินคอร์ปได้ใช้อำนาจและอิทธิพล จากการถือหุ้นเพื่อควบคุมทิศทางการนำเสนอข่าวทางด้านต่างๆดังนี้

1. ด้านโครงสร้างผู้บริหารบริษัท

เมื่อบริษัทชินคอร์ปได้เข้ามาถือหุ้นจำนวนมากในไอทีวี ย่อมมีอำนาจโดยชอบในการบริหารงานไอทีวี ดังนั้นทางบริษัทชินคอร์ป จึงได้ส่งคนของตัวเอง เข้ามาดูแลกิจการบริษัทไอทีวี โดยผู้บริหารที่เป็นตัวแทนจากบริษัทชินคอร์ปมีอำนาจในการสั่งการให้พนักงานปฏิบัติตามที่ตนต้องการได้ แต่ถ้ากล่าวในด้านอิทธิพล ก็ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลที่จะคิดว่าต้องเกรงกลัวอิทธิพลของผู้บริหารจากบริษัทชินคอร์ปหรือไม่ จัดได้ว่าสถานีโทรทัศน์ไอทีวีเป็นกิจการหนึ่งในเครือชินคอร์ปที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับการสื่อสารเป็นหลักและเครือชินคอร์ปก็ยังมีธุรกิจอื่นๆอีกมากมาย มองได้ว่าไอทีวีก็เป็นตัวต่อทางธุรกิจทางหนึ่งที่จะช่วยเพิ่มศักยภาพในเรื่องช่องทางการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ สินค้าและบริการของกลุ่มธุรกิจ รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์นโยบายของรัฐบาล ทำให้มองเห็นถึงการผูกขาดสื่อมวลชนโดยรัฐบาลผ่านกลไกทางธุรกิจการเมืองได้อย่างชัดเจนในกรณีนี้ ในขณะที่สถานีโทรทัศน์ช่องอื่นๆก็อยู่ในสภาพที่มีรัฐเป็นเจ้าของและต้องอยู่ในกรอบของนโยบายของรัฐบาลด้วยเช่นกัน

2. ด้านโครงสร้างการบริหารงานฝ่ายข่าว

เมื่อบริษัทชินคอร์ปเข้ามาก็มีการปรับเปลี่ยนโยกย้ายผู้บริหารฝ่ายข่าวคือตั้งแต่ระดับบรรณาธิการบริหารข่าวเป็นต้นไป เพราะถือได้ว่าเป็นผู้ควบคุมเนื้อหาข่าวที่จะนำเสนอต่อประชาชน บรรณาธิการบริหารข่าวมีบทบาทในการตัดสินใจที่จะรับหรือไม่รับข่าวตามที่ฝ่ายบริหารส่งมา ซึ่งตามหลักการบริหารสื่อมวลชนโดยทั่วไปแล้ว ฝ่ายบริหารและฝ่ายข่าวควรจะแยกกัน เพื่อไม่ให้ฝ่ายบริหารเข้ามามีอิทธิพลต่อเนื้อหาข่าวสารได้ แต่ในเมื่อฝ่ายบริหารในที่นี้ต้องการจะดูแลกำกับเนื้อหาข่าวด้วย แต่ทางผู้บริหารฝ่ายข่าวไม่ค่อยให้ความสำคัญเท่าใดนัก ฝ่ายบริหารจึงมีวิธีทางการบริหารที่จะขจัดอุปสรรคเหล่านั้นตามที่มีอำนาจอยู่

3. ด้านบุคลากรฝ่ายข่าว

แน่นอนว่าการเข้ามาบริหารงานโดยชอบของกลุ่มทุนธุรกิจ ย่อมเกิดอำนาจในการสั่งการต่อพนักงานในทุกๆระดับ ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกหรือเกินความคาดหมายที่จะเห็นข้อความในจดหมายเลิกจ้างเขียนอ้างถึงอำนาจโดยชอบด้วยกฎหมายของนายจ้างที่จะพิจารณาเลิกจ้างพนักงาน หรือแม้แต่การอ้างเหตุผลทางธุรกิจก็ถือเป็นอำนาจที่จะนำมาเป็นสาเหตุในการเลิกจ้างพนักงานด้วย

โดยสรุปจากการศึกษาพบว่าในปัจจุบันกลุ่มทุนธุรกิจได้เข้ามาทำหน้าที่ทางการเมืองโดยตรง จึงเป็นการรวมอำนาจระหว่างนายทุนกับรัฐเข้าไว้ด้วยกัน โดยที่การรวมกันนี้ รัฐไม่ได้มีความเป็นอิสระจากชนชั้นนายทุน เพราะรัฐจะต้องกำหนดนโยบายที่เอื้อประโยชน์ให้แก่ชนชั้นนายทุน นอกจากนี้ยังพบว่าปัญหาทางด้านเศรษฐกิจถือเป็นปัญหาสำคัญของสื่อมวลชน

โดยเฉพาะกรณีสถานีโทรทัศน์ไอทีวี จึงต้องมีการขอแก้ไขสัญญาสัมปทาน เพื่อเปิดช่องทางให้กลุ่มทุนธุรกิจเข้ามาถือหุ้น จากเจตนารมณ์เดิมที่ต้องการให้ไอทีวีเป็นทีวีเสรีที่ไม่มีใครจะครอบงำได้ จึงเป็นเจตนารมณ์ที่ไม่สามารถทำได้ เมื่อมีธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะการทำธุรกิจต้องหวังถึงผลกำไรเป็นหลัก และเมื่อบริษัทชินคอร์ปได้เข้ามาบริหารไอทีวี ก็ได้พยายาม แทรกแซง ควบคุมทิศทางการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชน ให้เป็นไปตามที่ตนเองต้องการ โดยอาศัยอำนาจในการถือหุ้นของไอทีวีนั่นเอง

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยชิ้นต่อไป

1. ควรศึกษารูปแบบการจัดโครงสร้างองค์กรของสื่อมวลชน เพื่อเป็นแนวทางในการป้องกันการแทรกแซงและควบคุมการทำงานของสื่อมวลชน
2. ควรศึกษาเพิ่มเติมในกรณีการควบคุมสื่อมวลชนในแขนงอื่นๆ ว่ามีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างจากกรณีนี้หรือไม่
3. ควรศึกษาถึงพัฒนาการการควบคุมสื่อมวลชนว่ามีรูปแบบที่เหมือนหรือแตกต่างจากเดิมมากน้อยเพียงใด
4. ควรศึกษาลักษณะรูปแบบของสื่อเสรีว่ามีแนวทางการดำเนินงานอย่างไร
5. ควรศึกษาถึงข้อดีและข้อเสียของการที่ธุรกิจการเมืองเข้ามาถือหุ้นหรือเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการสื่อสารมวลชน
6. ควรศึกษาถึงแนวทางการป้องกันการแทรกแซงและควบคุมสื่อมวลชนในเชิงกฎหมาย
7. ควรศึกษาแนวโน้มระบบการควบคุมกันเองของระบบโทรทัศน์ในอนาคตว่ามีแนวทางเป็นอย่างไร
8. ควรศึกษาเกี่ยวกับองค์กรอิสระและสมาคมวิชาชีพทางด้านสื่อมวลชนว่ามีบทบาทและประสิทธิภาพในการป้องกันการแทรกแซงและควบคุมสื่อมวลชนหรือไม่อย่างไร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย